

Robert Korošec, Jana Zupančič

Igor Maver

SANJATI NOVI SEN KRESNE NOČI

Ko je leta 1970 britanski režiser Peter Brook v Shakespearovem rojstnem mestu Stratford na reki Avon na oder postavil svojo vizijo *Sna kresne noči* za tamkajšnje Kraljevo Shakespearovo gledališko družbo, je uprizoritev ob soglasju gledaliških kritikov predstavljala paradigmatično tektonsko spremembo v interpretiranju te znamenite komedije angleškega nacionalnega barda Williama Shakespeara, čigar štiristoletnico smrti smo praznovali v preteklem letu. Iluzija in deziluzija ljubezni, relativizacija dvorske oziroma kasnejše »romantične« ljubezni, večna zvestoba obljubljen ob poroki in na drugi strani večna relativnost ljubezni in neustavljiva moč človeških strasti, alegorija senzualne ljubezni, magično gozdno prizorišče izgubljene nedolžnosti, vse to in še več obsega ta verjetno najbolj znana Shakespearova komedija, ki je bila doslej mnogokrat uprizorjena tudi na slovenskih gledaliških odrih.

Brookova izrazito avtorska predstava je bila postavljena v cirkuški okvir, saj se je Hermija, na primer, na oder spustila s pomočjo trapeza, uporabil je tudi hodulje in žonglerske vrteče se krožnike na palici, na odru se je vse odvijalo v znameniti ogromni odrski beli škatli in ne v gozdu, ki je bil le shematično nakazan, vilinska bitja pa so gledala na oder od zgoraj in spominjala na tedanje hipijevsko subkulturo. Nasploh se je režiser uprl bujnemu realizmu predhodnih uprizoritev in stereotipnim pretirano »baročnim« upodobitvam posameznih dramskih oseb, še posebej slikovitemu eksoticiističnemu pretiravanju uprizoritev *Sna* v viktorijanski dobi. Predvsem pa je Brook enkrat za vselej opravil z moralističnim prikazovanjem ljubezni, saj v njegovem *Snu* ljubezen ni več prikazana kot zgolj platonska, ampak je tesno povezana s seksualnostjo. Shakespeare je, kar je bilo tedaj povsem običajno, za vir in navdih vzel Ovidijeve *Metamorfoze*, Apulejevega *Zlatega osla* in Chaucerjeve *Canterburyjske povesti*.

Že več kot stoletje je ta Shakespearova komedija predmet špekulacij, ali je bila napisana za poroko na dvoru za katerega od družinskih članov avtorjevih podpornikov (na primer vplivnega lorda kanclerja Henryja Careyja) ali pa je nastala neposredno za gledališče. Komedija je pravi praznik magije, humorja, glasbe in spektakla, saj je za elizabetinsko publiko prihod poletja v času kresne noči pomenil slavitev skrivnostne začaranosti ter povezanosti telesa in duha in številnih zunajzemeljskih transgresij. Meje med resničnostjo in iluzijo so zabrisane predvsem v scenah v nočnem gozdu, kjer se magija vtihotapi v sen posameznih zaljubljenecv in kjer so izrečeni uroki nad igralci oziroma komičnimi obrtniki, ki pripravljajo uprizoritev igre v igri o Piramu in Tizbi. Kljub naslovu je dogajanje v komediji sicer postavljeno v čas pred kresno nočjo, namreč v obdobje štirih dni pred prvim majem, ki je v dobi vladanja kraljice Elizabete I. predstavljal tradicionalno zelo primeren čas za poroko. Odvija se najprej v starih Atenah, ki sicer močno spominjajo na Shakespearovo Anglijo, kjer strog zakon preperečuje mladim zaljubljenecm, da bi se poročili brez očetovega soglasja, središče dogajanja pa je postavljeno v gozd ponoči (2., 3. in 4. dejanje), kjer se zaljubljeneci in tudi drugi pod vplivom magije spremenijo in »spregledajo«. Zadnje dejanje prinese razrešitev zapletov in proslavljanje več porok spet v grških Atenah, pri čemer je okvir igre priprava na poroko atenskega vojvode Tezeja in Hipolite, amazonske kraljice, ki naj bi bila čez štiri dni.

Atenski aristokrat Egej želi, da se njegova hči Hermija poroči z Demetrijem, a ta je zaljubljena v Lisandra. Vojvoda Tezej jo spomni, da se mora po strogem atenskem zakonu poročiti z moškim, ki ji ga izbere oče, če pa se ne pokori, mora iti v samostan ali jo čaka smrt. Hermija in Lisander se zato odločita pobegniti, Hermijina najboljša prijateljica Helena pa se ji potoži, da srčno ljubi Demetrija, ki vidi le Hermijo. Helena nato glasno razmišlja o slepoti ljubezni, atenski obrtniki pa se začnejo pripravljati na uprizoritev igre ob Tezejevi in Hipolitini poroki. V atenskem gozdu pomočnik vilinskega kralja Oberona Škrat Robin (Spak) spomni, da je kralj jezen na svojo soprogo vilinsko kraljico Titanijo, ki je zase zadržala nekega indijskega dečka, ki ga je sam hotel imeti v svojem spremstvu. Ljudem nevidni Oberon Škratu naroči, naj za kazen začara Titanijo s pomočjo soka čudežne rože, vendar mu da pomanjkljive napotke, zato ta začara Lisandra namesto Demetrija in kasneje tudi rokodelca Klopčiča v človeka z oslovo glavo in z urokom določi, da se bo Titanija zaljubila v prvo bitje, ki ga bo zagledala, ko se zbudi. Škrat po pomoti vlije čudežni sok v Lisandrove oči, ki se, ko se zbudi, noro zaljubi v Heleno. Ta ga prebudi, ko beži pred Demetrijem, in Lisander povsem pozabi na svojo razočarano Hermijo. Ljubezen je slepa in nestanovitna, to je gotovo ena od poant te Shakespearove komedije.

Prelepa in uročena Titanija se prebudi v svojem gozdnem domovanju in prvo bitje, ki ga zagleda, je groteskni obrtnik Klopčič z oslovo glavo; vanj se silovito zaljubi, pri čemer so še posebej izrazite njene seksualne fantazije in erotično hrepenenje. Oberon sprevidi, da je Škrat kapnil čudežne kapljice v oči napačnega Atenca, zato jih sam nanese na oči spečega Demetrija, da bi se, ko se bo prebudil, zaljubil v Heleno, ki ga resnično ljubi. Pojavi se tudi nesporazum in rivalstvo med prijateljicama Hermijo in Heleno, saj naenkrat oba moška izkazujeta ljubezen Heleni.

Matej Puc, Ajda Smrekar

Hermija Heleno obtoži, da je zapeljala Lisandra in moška se želita zanjo dvobojevati. To prepreči kralj Oberon in uroki ter magija so postopoma odpravljeni. Oberon je dobil zelenega dečka in kraljica Titanija je odrešena uroka, stvari se počasi vračajo v red. Oba para, Hermija in Lisander ter Helena in Demetrij, se bosta po besedah vojvode Tezeja poročila, kakor se bo tudi on sam s Hipolito, rokodelci-igralci pa se dokončno pripravijo na svojo predstavo, ki se odvija v zadnjem, petem dejanju komedije. Zaloigra o Piramu in Tizbi je uprizorjena, čeprav ne zelo uspešno, s komičnimi vložki, kaže pa na značilni avtorjev poudarek pomenu gledališča, ki metaforično izraža življenje. Rokodelci kljub svojim prizadevanjem ne uspejo ujeti imaginacije gledalcev in zato igra v igri ne uspe – Shakespearova komedija je potemtakem po drugi strani zanesljiva v svoji imaginaciji in humorju, kar kaže na avtorjevo samozavest, da bo na odru uspešna. Tezej si nato zaželi plesa in ko odbije polnoč, oznani, da je čas magične noči minil in da je čas za spanje, vilinski kraljevski par se umakne v svoj svet, pred tem pa še blagoslovi Tezejev dom. Škrat se v značilni shakespearejanski maniri sprašuje, ali je bilo vse to, kar smo videli, morebiti le sen in igralci zgolj sence, ter prosi občinstvo odpuščanja in razumevanja.

Igra je zelo simetrična in preko multiplih porok slavi institucijo zakona kot skupnost, obenem pa tudi harmonijo, ki jo par in družba kot celota tako lahko dosežeta. Tezej in Hipolita sta izvzeta iz tega, saj je njuna harmonija že dosežena, tudi zaradi političnih prednosti njune poroke. Tezej kot atenski vojvoda simbolizira razum in odgovornost kot glavni atenski vrednoti, izraz česar je tudi zakon, ki očetu dovoljuje izbiro hčerkinega partnerja. Atenski gozd po drugi strani predstavlja mesto domišljije, ki ga obvladuje in manipulira vilinski kralj Oberon kot antiteza Tezeju v »resničnem« svetu in predstavlja pesnika-dramatika, ki ustvarja sanje in popolnoma obvladuje svoje ustvarjene dramske like, četudi pri tem včasih nima najbolj srečne roke. Ali Shakespeare moč svoje lastne umetnosti, imaginacijo avtorja-manipulatorja, reflektira s kritično distanco? Delo je torej veliko več kot le romantična ljubezenska zgodba z več ljubezenskimi komičnimi zapleti, kjer se na koncu vse srečno konča v osebni in družbeni harmoniji. V žanru komedije so tudi hudi zapleti in trpljenje značilno predstavljeni s humorne plati in ne trpljenja, in tako je tudi pri Shakespearu. Ljubezen je prikazana kot dejstvo in enkratno čustvo brez razumske podlage. Tema ljubezenskih težav se kaže preko motiva ljubezni, ki je vržena iz ravnotežja, torej romantičnih situacij, ko različnost ali neenakost zmoti harmonijo odnosa. Ljubezenske strasti se ne da obvladati, gledalci *Sna* se zato smeji različnim zapletom, saj to strastno čustvo lahko napravi ljudi slepe, neumne, nestanovitne in zelo razočarane, včasih pa grozi, da bo uničilo prijateljstva med ženskami in med moškimi in celo vilinski svet ni imun za njegove nepredvidljive kaprice. Morda je bil Shakespearov cilj, a o tem lahko le ugibamo in seveda beremo igro po svoje, prikazati nujnost imaginacije in sna oziroma sanjarjenja, če želimo ohraniti ljubezenski odnos ali pa ustvarjati umetnost.

Kritiški odzivi na komedijo so bili vse do danes številni in raznovrstni. Novejše ekofeministično branje Shakespearovega *Sna*, na primer, gre predvsem v smeri opredelitve moške dominacije žensk in kaotične

neobvladljive narave, saj je bila slednja antropomorfizirana kot ženska in na različne načine izkoriščanja potisnjena v podrejen položaj. Moški je bil v takšnem tradicionalnem binarnem dualističnem razumevanju po drugi strani koncipiran kot utelešenje razuma in nadrejenega reda, ki obvladuje naravni »kaos«. Komedija kaže Shakespeara kot genialnega dramatika, ki je bil veliko pred svojim renesančnim časom, saj učinkovito izziva ustaljen stereotipni pogled in dejansko slavi moč žensk in naravnega sveta. Moške dramske osebe v igri so bolj otročje in psihološko in emocionalno slabše razvite, ženske pa so po drugi strani bolj racionalne, stanovitne in uravnotežene, tako v odnosu do očeta, v zakonski zvezi ali v ljubezenskem paru. Komedija torej razbija hierarhični dualizem razuma in narave (tudi emocij in strasti), s čimer subvertira njegovo tradicionalno in pričakovano binarno razumevanje.

Preostane nam le še, da vidimo, kako režiser Jernej Lorenci s svojo izbrano igralsko zasedbo (in skupaj z gledalci) izsanja svoj novi *Sen* v MGL-jevi sezoni 2017/18. Vsaka generacija si mora ustvariti svojega Shakespeara. Naj si torej zlomijo nogo, če gre verjeti znani gledališki vraži, ki naj zagotovi uspešno predstavo!